

DR. CENE AVGUŠTIN (1923–2010)

Dr. Cene Avguštin je leta 1952 diplomiral na oddelku za umetnostno zgodovino in etnologijo Filozofske fakultete v Ljubljani. Naslednje leto je postal prvi kustos in upravnik novoustanovljenega Mestnega muzeja v Kranju. Začel je orati ledino na muzejskem področju in z intenzivnim zbiranjem ogroženega gradiva ter s prirejanjem razstav mu je v nekaj letih uspelo postaviti temelje muzejstva in galerijskega življenja v Kranju.

Dr. France Stelè, ki je umetnostnozgodovinsko stroko uspešno povezoval s konservatorstvom in se uveljavil kot eden najkompetentnejših likovnih in literarnih kritikov ter urednikov, je z učiteljskimi napotki in življenjskim zgledom usmerjal prve povojne študente umetnostne zgodovine, naj na poklicni in ustvarjalni poti ne ostajajo vezani na posamezno strokovno področje. Podroben vpogled v več kot petinpetdesetletno strokovno pot dr. Ceneta Avguština razkriva, da mu je uspelo v polni meri uresničiti Steletovo vodilo o širini strokovnega dela.

Razmere v prvih povojnih desetletjih so od t. i. Steletove generacije umetnostnih zgodovinarjev zahtevale vsestransko strokovno angažiranost. Dr. Cene Avguštin je postal tudi eden prvih konservatorjev zunaj Ljubljane. V petdesetih letih je v muzeju skrbel za organizacijo spomeniškega varstva na celotnem gorenjskem območju. V letih od 1953 do 1960 je bil predsednik Okrajne spomeniške komisije v Kranju, v letih od 1963 do 1965 je ob vodenju kulturnozgodovinskega

oddelka muzeja opravljal naloge v. d. ravnatelja Zavoda za spomeniško varstvo v Kranju.

Med letoma 1965 in 1972 je bil ravnatelj Gorenjskega muzeja v Kranju, hkrati je bil kustos za umetnostno zgodovino in galerijsko dejavnost, pozneje pa muzejski svetovalec za umetnostno zgodovino in vodja galerij. Prizadeval si je za zgledno in neprekinjeno delovanje muzeja, ki se je dopolnil z novimi strokovnimi in drugimi močmi. Skorajda ni bilo muzejske ali galerijske prireditve, raziskave, študije ali kataloga brez Avguštinovega ustvarjalnega deleža. Vselej je bil na razpolago obiskovalcem muzeja in muzejskih prireditev, likovnim ustvarjalcem in lastnikom likovnih del. Med službenimi obveznostmi in razdajanjem na različnih strokovnih področjih ni poznal razlike.

Na podlagi terenskega proučevanja spomenikov in tematskih razstav starejšega umetnostnega gradiva (*Gotska plastika na Gorenjskem, Leopold Layer, Kiparstvo 17. stoletja, Baročni mojstri na Gorenjskem, Umetna obrt na Gorenjskem, Krajinarstvo v 19. stoletju na Gorenjskem* idr.) je zasnoval več stalnih zbirk. Leta 1967 je bila odprta stalna razstava kopij srednjeveških fresk v Stebriščni dvorani Mestne hiše. Leta 1968 je sledila zbirka gotske, renesančne in baročne plastike ter slikarstva v prvem nadstropju Mestne hiše. Leta 1986 je bila v pritličju nekdanje upravne stavbe Gorenjskega muzeja urejena stalna razstava starih slikarskih mojstrov iz umetnostnozgodovinske zbirke (16.–19. stoletje).

Dr. Cene Avguštin je eno od možnih oblik muzejskega dela videl tudi v prirejanju likovnih razstav. Postal je pobudnik sklenjene galerijske dejavnosti v Kranju in na Gorenjskem. Ko je bila leta 1954 v Prešernovi hiši postavljena začasna muzejska zbirka, je bila v pritličnih prostorih prirejena tudi prva povojna likovna razstava v Kranju. Likovne razstave so se vključile v kulturni utrip mesta, ki se je razvilo v pomembno likovno središče.

Kljub temu da je bil dr. Cene Avguštin razpet med večplastnim delovanjem na muzejskem, konservatorskem in galerijskem področju, se je intenzivno posvečal znanstvenemu delu. Največ znanstvenih in raziskovalnih prizadevanj je namenil preučevanju urbanističnega, naselbinskega in arhitekturnega razvoja gorenjskih mest in trgov ter njihovi primerjavi z drugimi slovenskimi in srednjeevropskimi mesti, spremljanju in ugotavljanju preobrazb meščanske hiše od

njenega nastanka v srednjem veku do razkroja cehovskega načina gospodarjenja ter preučevanju arhitekturnih in likovnih sestavin ljudskega stavbarstva na Gorenjskem. Oblikoval je temeljne raziskovalne smernice in domače spomenike postavil v evropske okvire. Pritegnil je primerjalno gradivo iz srednjeevropskega območja in uporabil dognanja s terenskih ogledov in iz raziskav, pri katerih je nastala bogata fotografska dokumentacija.

Leta 1971 je z disertacijo »Zgodovinsko-urbanistični in arhitekturni razvoj Kranja« postal doktor znanosti umetnostnozgodovinskih ved. Doktorsko disertacijo je dopolnjeval z novimi dognanji in bogatim fotografskim gradivom ter jo leta 1999 izdal pod naslovom »Kranj – Naselbinski razvoj od prazgodovine do 20. stoletja« pri Znanstvenem inštitutu Filozofske fakultete v Ljubljani. Pronicljivo preučevanje rasti mesta od najzgodnejših arheoloških obdobj do konca preteklega stoletja je povezal s primerjavo med nastankom drugih, zlasti gorenjskih in koroških mest ter naselbin.

Strokovne prispevke o oblikovanju mest, trgov in drugih prostorskih ambientov, ki jih je osvetljeval z različnih zornih kotov, je objavljal v zbornikih ter periodičnih in samostojnih publikacijah (Varstvo spomenikov, Loški razgledi, zbornik 900 let Kranja, Kranjski zbornik, ZUZ, Slovenski etnograf, Radovljiški zbornik idr.). Zlasti sta ga pritegnili arhitekturna in urbanistična dediščina Kranja, Radovljice, Škofje Loke in drugih mest ter njihova prostorska in vedutna zasnova. Posebno pozornost je posvetil posameznim stavbnim spomenikom in perachiški kamnoseški delavnici, ki je delovala od 17. do 20. stoletja. Pisal je o kmečki arhitekturi na Gorenjskem, o meščanski hiši, cerkveni arhitekturi v srednjeveških mestih na Slovenskem, o gorenjskih mestih na stari fotografiji, spomeniškovarstvenih akcijah in sodobnih likovnih ustvarjalcih. Za Avguštinova strokovna besedila je značilen argumentiran, razumljiv, prečiščen in jedrnat jezik.

Pripravil je več vodnikov po gorenjskih mestih (*Tržič in okolica*, Kulturni in naravni spomeniki Slovenije 23, 1970; *Radovljica*, Kulturni in naravni spomeniki Slovenije 45, 1974, dopolnjena izdaja 1983; *Škofja Loka*, Kulturni in naravni spomeniki Slovenije 131, 1987). S sodelavci je napisal vodnika po Kranju (Kulturni in naravni spomeniki Slovenije 19, 1969, 1977) ter po Kranju in okolici (1991). Sodeloval

je pri publikaciji *Srednjeveška mesta*, ki jo je leta 1998 izdala Uprava Republike Slovenije za kulturno dediščino.

Velja poudariti, da dr. Cene Avguštin nikoli ni želel dajati prednosti samo enemu izmed strokovnih področij. Pronicljive ugotovitve iz konservatorskega delovanja in proučevanja gorenjske arhitekturne ter urbanistične dediščine je uporabil pri muzejskem delu (mdr. pri študijskih razstavah v nizu *Gorenjski kraji in ljudje* I, II, III, IV, V in VII) in likovni kritiki, nekatere slikarje pa je načrtno spodbujal, naj upodabljajo spomenike ljudskega stavbarstva, ki so izginjali pred našimi očmi. Tudi sam je kot fotografski dokumentarist ohranil pred pozabo marsikateri danes porušeni arhitekturni spomenik v mestih ali na podeželju.

Za popularizacijo muzejskega, galerijskega in raziskovalnega dela ter posredovanje znanja o kulturni dediščini si je prizadeval tudi s strokovnimi in poljudnimi predavanji ter javnimi vodstvi. Malokdo je vedel, da je okrog trideset let vsak torek predaval bolnikom Psihiatrične bolnišnice v Begunjah.

Predvsem od sedemdesetih let preteklega stoletja dalje se je začela kontinuirano dopolnjevati bogata Avguštinova bibliografija s področja likovne kritike, ki ostaja raztresena po časnikih in revijah (*Glas*, *Delo*, *Dnevnik*, *Naši razgledi*, *Sinteza*, *Sodobnost*, *Celovski zvon*, *Die Brücke* itd.) ter predvsem po zloženkah in katalogih likovnih razstav (delno je zbrana v Avguštinovem zborniku, *Gorenjski muzej v Kranju*, 2003, str. 48–69). Sodeloval je v uredniških odborih revije za kulturo *Gorenjska* (1957–1958), *Snovanj* (priloga *Gorenjskega glasa* od leta 1967), *Likovnih odsevo*v (mdr. urednik posebne številke o naravni in kulturni dediščini, 1984) in *Kranjskega zbornika*.

Pri pripravi ali izmenjavi razstav je navezal stike z mnogimi domačimi galerijami. Dolgoletno sodelovanje se je odvijalo z *Galerie an der Stadtmauer* iz Beljaka in *Tirolskim kiparskim simpozijem* v Innsbrucku. V Kranju je leta 1973 zasnoval skupinsko pregledno razstavo *Sodobna likovna prizadevanja na Gorenjskem* in na njej spremljal razvoj likovne dejavnosti v gorenjskem prostoru.

Dr. Cene Avguštin je v okviru *Gorenjskega muzeja* usmerjal likovno življenje v Kranju. Štiri desetletja je skrbel, da so bila vrata galerij na stežaj odprta tako uveljavljenim ustvarjalcem kot mladim avtorjem. Med prvimi umetnostnimi zgodovinarji je ob slikarstvu, kiparstvu in

arhitekturi pokazal posluš za fotografijo. Kot soutemeljitelj *Kabineta slovenske fotografije* je bil leta 1970 eden pionirjev muzejskega hranjenja in preučevanja domače fotografske dediščine ter prirejanja fotografskih razstav. V treh desetletjih so bila na tematskih in retrospektivnih razstavah v Kranju na ogled dela osrednjih predstavnikov sodobne fotografije, enako pomembni so bili kronološki pregledi in tematske fotografske razstave.

Poleg likovnikov in sodelavcev pri pripravi razstav so radi zahajali v muzej k dr. Cenetu Avguštinu tudi drugi kulturni delavci. Ker so tu imeli svoj sedež Muzejsko in zgodovinsko društvo in občasno Klub likovnih delavcev Gorenjske (po letu 1961 Klub kulturnih delavcev) ter uredništvo revije Gorenjska, je muzej po Avguštinovi zaslugi v zgodnjih letih veljal za enega osrednjih kulturnih centrov v najširšem pomenu besede.

Dr. Cene Avguštin je na podlagi sodelovanja z likovniki, prireditelji razstav in likovnih srečanj, galerijami in razstavišči postal eden najbolj priljubljenih likovnih kritikov. Z veseljem je prisluhnil raznovrstnim prošnjam, pisal likovne kritike, svetoval in sodeloval v žirijah likovnih razstav ter spremljal likovne ustvarjalce na samostojnih in skupinskih predstavitev. Likovno kritiko je imel za enako odgovorno nalogo kot delovanje na umetnostnozgodovinskem, konservatorskem in muzejskem področju, ki je praviloma vezano na starejša časovna obdobja.

Težko bi dejali, da je bil dr. Cene Avguštin suhoparen znanstvenik, še manj galerist oziroma likovni kritik v »malomeščanskem« pomenu besede. Namesto da bi grajal napake, je s toplo, prijazno besedo tudi tedaj, ko likovniki morda ne dosegajo zadostnega ustvarjalnega in kvalitetnega nivoja, opozarjal na pozitivne elemente v njihovih delih. Vselej je poskušal prodreti do bistva likovnega dela in publiko razkriti njegovo vsebinsko sporočilo, pojasniti likovnikove namene in likovne zakonitosti, ki jim je prisluhnil ustvarjalec.

Dr. Cene Avguštin je kot likovni kritik in mentor spremljal tudi ljubiteljsko likovno dejavnost. V letih 1973 in 1983 je bil predsednik Združenja likovnih skupin pri Zvezi kulturnih organizacij Slovenije. V Kranju ali v okviru dela s slovenskimi ljubiteljskimi likovniki je dal pobudo tudi za več tematskih razstav sodobne umetnosti, posveče-

nih krajini, portretu, avtoportretu, ljudski dediščini, podobi mesta in človeka v njem.

Dr. Cene Avguštin je bil zunanji znanstveni sodelavec Filozofske fakultete, član Znanstvenega inštituta Filozofske fakultete in član mednarodne delovne skupine za preučevanje hiš in naselij (AHF).

Prejel je več nagrad: Prešernovo nagrado mesta Kranj (1958, 1965), medaljo dela (1962), srebrni častni turistični znak Turistične zveze Slovenije (1974), medaljo zveze konservatorskih društev Jugoslavije (1975), odličje svobode z zlatim listom (1979), veliko plaketo mesta Kranj (1980), Valvazorjevo nagrado (1980), zlato Puharjevo plaketo (1981), Ažbetovo plaketo (1983), listino o priznanju Občine Kranj (1991), Steletovo nagrado za življenjsko delo (1999), Linhartovo plaketo Občine Radovljica (2000), nagrado Janez Puhar za življenjsko delo (2009) idr. Za častnega člana so ga izbrala različna strokovna združenja: Foto-kino zveza Jugoslavije (1982), Umetnostnozgodovinsko društvo (1982), Fotoklub Janez Puhar v Kranju (1992) in Slovensko konservatorsko društvo (1993). Leta 2003 je postal častni občan Občine Radovljica.

Po upokojitvi leta 1990 se je posvetil pisanju strokovnih razprav. Rad je bil tudi v živem stiku z likovnimi ustvarjalci. V vlogi likovnega kritika je s tehtno in dobrohotno besedo pospremil številne razstave.

Dr. Cene Avguštin je bil prvi gorenjski muzealec, varuh kulturne dediščine, vodilni raziskovalec urbanističnega in stavbnega razvoja mest ter ena osrednjih osebnosti gorenjskega kulturnega življenja. Njegovo vedrino, človeško toplino in zlahtnost, velikodušnost, kolegialnost, razgledanost in strokovni vzgled bomo pogrešali na številnih področjih.

* * *

Dragi Cene, zame si bil spoštovani mentor, izjemen strokovnjak, prijatelj in velik človek. Spomin nate je vezan samo na lepa in prijetna srečanja. Najprej v mojem otroštvu prva, neuradna, ko sem te videval po Radovljici vselej značilnega hitrega koraka, živahnega obnašanja in mladostnega videza, praviloma z nahrbtnikom, ali pa med branjem knjige na avtobusu ali vlaku. Takrat nisem mogel slutiti, kako

poln je bil vsak tvoj delovni dan. Na različnih koncih sem lahko prisluhnil spoštljivim omembam tvojega velikega strokovnega znanja.

Prvo uradno srečanje s tvojo živo, sproščeno in argumentirano strokovno besedo je bilo na predavanju v knjižnici kranjske gimnazije, ko si nas dijake dobesedno pritegnil v pripoved o likovni umetnosti. Nato vodstvo po starem mestnem jedru Radovljice za študente umetnostne zgodovine. Radovljico si imel rad. Tako kot Kranj in druga gorenjska mesta ter naselja si jo poznal do zadnjega kotička. Na preučevanje naselbinskega, urbanističnega in arhitekturnega razvoja gorenjskih mest in trgov je bil vezan velik del tvojega znanstvenega opusa.

In potem mentorstvo v Gorenjskem muzeju. To je bila izjemna, življenjska izkušnja. Mnogi muzealci, galeristi in likovni kritiki so mi pozneje zatrdili, kakšna sreča in prednost sta mi bili dani, ker si bil moj mentor. Dragi Cene, nikoli ti nisem tega povedal, a mislim, da si vedel, da sem te vselej upošteval kot svojega učitelja.

Dvajset let prijateljevanja. Spodbudne in blagodejne besede, katerih pomena sem se zavedal šele čez čas, veselje nad uspehi. Vem, da bi se brez tebe moja strokovna pot obrnila drugače. Napol uradni raziskovalni izleti po Sloveniji in obiski razstav so najine stike poglobili. Vselej te je spremljal fotoaparati, s katerim si dopolnjeval svojo fotografsko dokumentacijo, ki je med umetnostnimi zgodovinarji brez dvoma največja in najbogatejša.

Osebna zavzetost, predanost, prijaznost, tovarštvo, optimizem in človeška toplina, ki si jih nosil v sebi, so bili nalezljivi. Z velikim zanimanjem si prisluhnil vsaki novi ideji ali podatku. Opazoval sem, kako so sogovorniki odhajali od tebe polni novega elana. Izžareval si vedrino in zlahtnost duha. Duhovitost in dobro voljo. O svojih skrbih in načrtih si praviloma molčal. Nisi pa mogel skriti velike ljubezni do svoje družine.

Tvoja skromnost je bila velika in pristna. Novico o počastitvi tvoje osemdesetletnice z zbornikom si sprejel nekako stoično, dejstva, da bo v zborniku zaznamovana tudi petdesetletnica muzeja, si se iskreno razveselil. Seznam avtorjev, ki so sodelovali v zborniku, priča o tvojem ugledu in priljubljenosti med kolegi.

Med vodenjem muzeja si postal pobudnik sklenjene galerijske dejavnosti v Kranju. Sodeloval si tudi pri razstavah v drugih ga-

lerijah in razstaviščih. Znal si se vživeti v likovno delo in prizadevanja posameznega likovnika. Včasih se mi je zdelo, da tako kot v ljudeh tudi v likovni umetnosti iščeš samo svetle in pozitivne strani, samo lepo in dobro. Brez tvoje tople, tekoče, žlahtne in pravične besede bodo otvoritve razstav odslej nekam prazne. Na mnoge domače likovnike, ki si jih spremljal, si bil ponosen. Kot likovni kritik si potoval po vsej Sloveniji. Ko sem se tudi sam podal po podobnih poteh, so me likovniki in galerijski delavci redno spraševali, kako si, in ti pošiljali pozdrave. Tudi do tistih, ki te niso nikoli osebno srečali, je segel tvoj sloves.

Po upokojitvi nisi prekinil s pronicljivim in nesebičnim strokovnim delovanjem, v katerem si prej kot delo videl poslanstvo. Vselej si priskočil na pomoč s strokovnimi nasveti, besedilom za katalog ali zloženko, strokovno oceno ali članstvom v žiriji. Pripravljaj si razprave o urbanističnem razvoju srednjeveških mest na Slovenskem. Znal si razkriti skrivnosti mest ali drugih naselbin, nanje si gledal kot na žive organizme, ki med branjem tvojih strokovnih besedil dobesedno rastejo pred našimi očmi.

Vrsto izsledkov raziskav tvojega rodnega kraja je razgrnila razstava *Radovljica, naše mesto skozi stoletja*, ki je bila leta 2008 odprta v zakristijskem obrambnem stolpu. Svetoval si pri obnovi starega mestnega jedra Radovljice in drugih spomenikov.

V znanstvenih pregledih bo tvoje ime ostalo neločljivo povezano z raziskavami razvoja gorenjskih mest in trgov, ki si jih vključil na srednjeevropski umetnostni zemljevid, prav tako s preučevanjem meščanskega in kmečkega stavbarstva ter sodobnih likovnih ustvarjalcev. Vsi, ki smo bili lahko del tvojega delovno intenzivnega življenja, pa se te bomo spominjali z veliko hvaležnostjo.

Damir Globočnik